

СТАЛИЙ СІЛЬСЬКИЙ РОЗВИТОК — НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

*О. В. Роздайбіда, кандидат економічних наук, доцент
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

На сучасному етапі в Україні відбуваються складні соціально-економічні процеси розвитку та вдосконалення ринкових відносин в усіх галузях національної економіки. Це у першу чергу стосується аграрного сектору, оскільки в ньому створюються передумови і можливості для здійснення соціальних перетворень в усіх сферах економіки, оскільки Україна значною мірою є аграрною країною. Так, за даними Держкомстату України, землі сільськогосподарського призначення займають понад 2/3 (71 %) території держави; сільське населення складає 32 % громадян України; за рахунок сільськогосподарської продукції та товарів, що виробляються з неї, формується 2/3 роздрібно-го товарообігу; його питома вага у фонді продовольчих товарів становить 96 %; аграрна продукція є однією з основних статей експорту. Отже, аграрний сектор є основною цариною створення життєдіяльних умов не тільки для мешканців села, а й для всіх людей, незалежно від того, у якій — матеріальній, обслуговуючій або духовній сфері суспільної діяльності вони знаходяться. Цим і зумовлюється висока актуальність проблеми сталого сільського розвитку на нинішньому етапі розбудови незалежної, суверенної держави.

Наукові та практичні завдання сільського розвитку визначаються тим, що пріоритетність розвитку села та агропромислового комплексу в цілому об'єктивно впливає з виняткової значущості і незамінності вироблюваної сільським господарством продукції в життєдіяльності людини і суспільства, потреби відродження селянства як господаря землі, носія моралі та національної культури.

Водночас за період соціально-економічних трансформацій (1991–2012) відбулися докорінні зміни традиційного укладу життя на селі, сільському ринку праці та в соціально-професійному складі сільського населення. Припинило існувати як клас колгоспне селянство, поступово зникає загін найманих аграрних робітників, істотно скоротилася чисельність сільських маятникових мігрантів, невпинно зменшується категорія працівників, зайнятих промисловою діяльністю за місцем проживання, а також сільської інтелігенції і працюючих у соціальній сфері села. Найбільшими темпами скорочувалася чисельність найманих працівників підприємств, установ, організацій сільського господарства, мисливства та рибальства. Якщо в 1990 р. їх середньорічна чисельність у сільськогосподарських підприємствах становила понад

4, 9 млн осіб, то в 2010 р. — лише 698 тис. осіб, або в сім разів менше. Унаслідок обмеженості економічної діяльності у сільській місцевості, високого рівня безробіття та бідності сільських домогосподарств майже 8 тис. сільських поселень (28 %) деградують і втратили можливість самовідтворення, понад 120 сільських районів (24,5 %) охоплено демографічною та поселенською кризою.

На наш погляд, методологічною основою дослідження проблем сталого сільського розвитку є положення про багатофункціональність сільського господарства, котра визначається як його взаємозв'язок економічної, соціальної та екологічної суспільних ролей та функцій. Виходячи з цього, під стійким сільським розвитком розуміємо стабільний розвиток сільської спільноти (не території), який відповідає критеріям економічної, соціальної та екологічної ефективності та забезпечує виконання селом його національно-економічних функцій: розширене відтворення населення, зростання рівня його життя, поліпшення екологічної ситуації на сільській території (місцевості).

Розвиток соціальної сфери села є одним з основних напрямів соціальної політики держави, оскільки її стан впливає на рівень продуктивності праці зайнятого сільського населення та на якість виробленої ним продукції. Проте в сучасних умовах процес реформування аграрної сфери майже не торкнувся існуючих соціально-економічних проблем села.

Так, з метою активізації соціальної політики на селі Кабінет Міністрів України розпорядженням від 3 лютого 2010 р. № 121-р схвалив Концепцію державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. В Концепції передбачені її мета, шляхи та способи розв'язання проблеми, строки її виконання та ін. З метою розв'язання існуючих на селі проблем в Концепції передбачалися розроблення, прийняття та виконання Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. Програмою передбачалось, зокрема, збільшення розміру заробітної плати до середнього рівня в інших галузях економіки, купівельної спроможності сільського населення; залучення членів особистих селянських господарств до системи загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування; розвитку об'єктів соціальної інфраструктури на селі тощо.

Але згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. № 121-р» від 2 вересня 2010 р. № 1761-р зазначену Концепцію скасовано, хоча проблеми сталого розвитку сільських територій є надзвичайно актуальними. Як наслідок залишаються без правового регулювання найважливіші напрями і механізми сільської політики, немає законодавчого визначення, що таке «сільський розвиток». Тому необхідним є прийняття закону про стійкий сільський розвиток та нормативно-правових актів для його реалізації.

Отже, головним критерієм прогресу на шляху сталого сільського розвитку має стати підвищення якості життя сільського населення, нації в цілому на основі збереження її природноресурсного потенціалу на довгострокову перспективу.

ОБМЕЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗБУДОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ: АРГУМЕНТИ «ЗА» І «ПРОТИ»

*О. В. Овсієнко, кандидат економічних наук, доцент
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

Загальна ідея соціальної держави, за класичним визначенням Л. фон Штейна, полягає у тому, що держава зобов'язана підтримувати абсолютну рівність у правах для різних суспільних класів, для окремої особистості, що самовизначається, завдяки своїй владі та має сприяти економічному і суспільному прогресу всіх громадян. Оскільки реалізація цих завдань передбачає певну матеріальну основу, держава змушена втручатися у процеси розподілу та перерозподілу суспільного продукту, обмежуючи майнові інтереси тих членів суспільства, що володіють більшою економічною владою. Із часом, у міру зростання вимог до робочої сили, зумовлених науково-технічною революцією, втручання держави дедалі більше активізується. З'являється необхідність забезпечити рівні права у доступі до навчання, медичного забезпечення, соціального захисту та у розвитку території.

Економічні методи, спрямовані на реалізацію цих завдань, — прогресивні системи оподаткування, податкове стимулювання соціальної відповідальності бізнесу, визначення пріоритетів у фінансуванні соціальних програм, — передбачають державний примус та діють таким чином, що обмежують права одних соціальних груп на користь інших. Отже, прагнення рівності у правах самозаперечується способами її досягнення — примусовим, свідомим обмеженням з боку держави економічної свободи окремих суб'єктів. Таким чином, можна стверджувати, що загальна ідея соціальної держави містить суперечності між метою (підтримка абсолютної рівності у правах, сприяння економічному і суспільному прогресу всіх громадян) та методами її досягнення.

Розвиток цих суперечностей у вітчизняній економіці підриває фінансову основу соціальної держави. Загальновідомо, що рівень існуючих в Україні